

DESPRE BANI, EMINESCU ȘI UN DETRACTOR ESTET

Autor: Georgiana Ciornohac | 22 noiembrie 2022



Literatura nu este remunerabilă

Nu este un fapt puțin cunoscut că mulți autori canonici au murit în condiții de sărăcie inimaginabile. De la autorul lui *Moby Dick*, la macabrul E.A. Poe și *dandy*-ul Oscar Wilde – grei ai literaturii universale care și-au trăit ultimii ani în deplina ignoranță a societății – ne putem întreba în completă legitimitate dacă nu cumva sărăcia este o condiție a scriitorului de valoare. Ignorând de multe ori evidența disonantă a factualului, această pseudo-dilemă proiectează anumite sofisme prin care imaginea artistului este propulsată în sfera miticului. Dacă acesta nu a obținut bani pe arta sa, înseamnă că a plasat înainte de toate valoarea estetică, fără a lua în considerare posibilul câștig. Prin urmare, autorul e o figură eminentă etică, incompatibilă cu ideea banului, care are valențe nefaste.

Mai mult, de ce ar avea nevoie autorul de un folos financiar când ar putea realiza *pro bono* ceea ce îi aduce plăcere? Scriitorul nu are decât să aștepte post-mortem ca opera sa să fie, eventual, recuperată de un critic mai inspirat și astfel să fie propulsat în canon în acord cu indicii de valoare. Este ușor de intuit că ne confruntăm cu o prejudecată aberantă, întrucât literatura nu este singurul domeniu în care munca intelectuală nu este considerată muncă remunerabilă.

De câte ori v-ați întrebat ce făceau clasicii literaturii române pentru a-și asigura nevoile unui trai decent? Prin articolul de față ne vom întoarce în atmosfera secolului al XIX-lea pentru a vedea cum doi autori ai literaturii române clasice, Eminescu și Macedonski – din multe puncte de vedere aflați unul la antipodul celuilalt – au ajuns prin raportări diferite la bani să moară precum *marii autori*.

Bani pentru coacere în glod de 30° Reaumur

Eminescu nu a dispus niciodată de sume mari de bani. Nu o spun istoricii literari, ci o recunoaște el însuși în corespondența pe care o poartă cu familia, prietenii sau cu Momoți a lui. Studiile sale la Viena sunt plătite prin bursa oferită de junimiști, iar o resursă inepuizabilă prin care face rost de bani este, așa cum îi mărturisește și Veronicăi Micle, ceasul primit cadou de la tatăl său, pe care îl amanetează ori de câte ori are nevoie imediată de bani. Cum „prisosul eventual” de pe urma primelor două ediții ale volumului *Poesii venea eventual*, cerut fiind de la Maiorescu cu o supunere umilă și jenată, căruia i se adaugă salariul mai degrabă simbolic de la revista *Timpul*, al cărei număr de cititori se afla în declin, nu e de mirare faptul că multe din cheltuielile sale erau acoperite din bani împrumutați sau primiți prin colectă publică.

Până să își amintească cineva de poetul Eminescu greu încercat de nevoile vieții și să inițieze o strângere caritabilă, apelul la prietenii înstăriți este practicat cu o anume religiozitate. Multe dintre ședințele de internare sunt plătite astfel. Aflat la Odesa în 1885, la băi, îi cere bani de întoarcere amicului Vasile Burlă, rugându-l să nu îl dea uitării printre ruși. Altui prieten, Petru Novleanu, îi cere un împrumut pentru a plăti „ședințele de coacere în glod de 30 de grade Reaumur”, amândurora menționându-le posibilitatea să fie bătut de poliție în cazul unei neplăți. Lui V.G. Morțun i se confesează că „de mai bine de un an nu dispun de un ban măcar”, recunoscând că s-au făcut colecte pentru el, însă banii au ajuns în mâinile altor oameni (o posibilă aluzie la sora sa, Harieta, care îl îngrijea în acea perioadă). Eminescu se plânge constant de foame și demoralizare, scrisorile sale fiind străbătute de o jenă umilitoare, de modestia unui om pentru care pragmatismul nu face parte din structura organică.

Ingenuitatea unui epigon

După cum s-a mai spus, donațiile și colectele publice nu erau o practică străină lui Eminescu. A.C. Cuza, de exemplu, îi donează câștigurile obținute din urma unui volum de poezii, iar poetul nu evită să îi mulțumească exhaustiv, cu o politețe debordantă. Colectele publice însă nu erau deloc pe placul său, probabil pentru că ieșeau din intimitatea unui cadru privat. Eminescu nu s-a plâns public de condiția financiară a sa sau a artistului din România acelei epoci, așa cum o va face A. Macedonski, care va aduce pasionat problema în discursul public, iar acest refuz față de mila ocazională a benevolilor se vede mai ales în scrisoarea datată 26 ianuarie 1887, al cărei destinatar nu este altcineva decât epigonul, prietenul, docilul A. Vlahuță. Fan *avant-la-lettre* al acestuia, Vlahuță comite marea greșeală de a iniția o astfel de colectă pentru idolul său, gest pe care Eminescu îl reclamă drept „cerșetorie deghizată în subscripție publică”. Fără îndoială că Steinhardt ar fi fost foarte mândru de acest boem a cărui candoare exemplifică cel mai bine filosofia aprecierii. Cu toate acestea, aprecierea decade repede în mitologizare atunci când Vlahuță, scriindu-și memoriile, îl fetișizează pe Eminescu,

devenind astfel ținta atacurilor ironice ale celui care a contestat cu înverșunare valoarea operei eminesciene: estetul Alexandru Macedonski.

Bellum contra omnes

Chiar dacă era sărac și demoralizat, Eminescu se impune în cercul intelectualilor drept un poet valoros *per se*. Această lucrărie nu se poate spune și despre Macedonski, care va fi marginalizat în rândul intelectualilor pentru epigrama defăimătoare la adresa lui Eminescu, epigramă publicată, în apărarea sa, sub anonim. Întâmplarea (sau voința pură a lui Grigore Ventura, care stârnește zvonul?) face ca portretul lui X, *pretins poet* care nu mai este *decât nebun* să se suprapună perfect imaginii lui Eminescu, întrucât 1883, anul apariției epigramei, este chiar anul în care poetul romantic începe să arate primele semne de alienare mintală. Macedonski va accepta și va nega în repetate rânduri paternitatea poemului, susținând că oamenii au prejudecăți față de el doar pentru că s-a pronunțat depreciativ în diverse rânduri la adresa „marelui poet național”. Din momentul în care adeziunea sa la Junimea este respinsă, Macedonski începe să îi acuze pe toți care îi sunt împotriva. Noii direcționiști se cuvine trista glorie de a fi lăsat pe Eminescu să înnebunească în mizerie, moartea acestuia fiind atribuită în întregime junimiștilor migrați într-o acțiune „de retrogradare” la București. Tot aceștia sunt „conducătorii invaziunii nemțești” cu care el, latinistul, luptă prin toate resursele să o supprime. Candidul Vlahuță nu este decât palidă copie a unei alte copii care l-a transformat pe Eminescu în fetiș (deși pe el nu l-a deranjat niciodată propriul cult condus de tinerii idolatri debutanți de la *Literatorul*).

Poet sau prozator, înainte de orice trebuie să fii om practic

Deși nu s-a considerat om practic (căci cine ar mai fi îndurat mesianic asemenea lui injuriile publice doar pentru a propovădui adevărul?), Macedonski a știut cum să conducă o luptă de așa-zisă culturalizare *volens nolens*. În timp ce *Timpul*, unde redactase Eminescu, falimentase, Macedonski găsea cele mai extravagante idei de a-i manipula pe cetățeni (dar în special pe membrii plutocrației) să se aboneze la *Literatorul*. Numele neplatnicilor este publicat lunar pentru a fi umiliți și dați drept exemplu. Totuși, nu este de ajuns. Lumina latinismului trebuie să ajungă nu doar la impresionabilii cetățeni comuni, ci mai ales la acei cetățeni care prin statutul lor își permit mai ales favoruri financiare. Soluția? Publicarea numelor și umilirea publică a tuturor bogăților care... nu cumpără revista; „Nu le este rușine să aibă toate revistele și romanțele străine pe masă, dar un jurnal românesc nu-l au!”. În insistența sa delir pedagogic, Macedonski credea că astfel contribuie la crearea istoriei intelectuale a epocii. Tiradele împotriva burghezilor cunoscători de carte erau lupte împotriva

publicului opac, insensibil față de producția artistică românească.

Ideea era aceea că cititorul trebuie să contribuie prin diferite căi la asigurarea unei situații financiare independente, independente mai ales de funcțiile statului (o altă referire tăioasă la cercul junimist, ai cărui membrii, odată cu mutarea la București, intră în politică). Concluzia: dacă nu vrei să intrăm în politică, rău-plătitorii sunt rugați insistent să vireze suma aferentă abonamentului! Drept exemplu eminent este dată doamna Caliopi Patrachie Poenaru, care donează 3.500 de lei luptei culturale. Fapt interesant de corelat cu altă mărturisire de a lui Macedonski în care recunoaște că la un moment dat primește o donație pentru a-și publica un volum de poezie, însă banii îi cheltuiește în interes propriu, întrucât artistul nu trăiește cu aer. De remarcat și faptul că donatorii cereau, în schimbul donațiilor, un loc pentru a publica în *Literatorul*, acești mecenaji fiind o masă parazitara de scriitori non-talent, însă necesari lui Macedonski care, de bine, de rău, venea dintr-o familie aristocrată și se învățase cu un anume confort.

În cadrul unei cuvântări rostite cu ocazia unei serate caritabile pentru copiii defunctului Constantin Jiquide, iubit caricaturist al cercului *Literatorul*, Macedonski-oratorul nu se sfiește să își aducă rivalul în discuție, deplângându-i mizeria ultimilor ani. Cu toți avuții admiratori ai săi, lui Eminescu i-au fost refuzate „însăși cele mai elementare și mai esențiale elemente ale vieții”, idee greu de negat cunoscând nevoia continuă a lui Eminescu de a se împrumuta de la prieteni. Apelul de a contribui la bunăstarea materială a artistului se extinde, plecând de la cazul concret al copiilor răsposatului Jiquide, pâna la militarea pentru datoria statului de a susține financiar intelectualismul, neputând să nu adauge tăios că statul preferă să îi ofenseze cu medalia *Bene-Merenti*.

Pledoarie pentru elementele esențiale vieții

Pentru a fi corecți, trebuie recunoscut că Macedonski nu doar că a trăit pentru artă, dar a încercat să și trăiască din ea. Adevărat erou al iluziei într-o țară needucată în privința raporturilor culturale, el are ceva din acea nemulțumire socială care cere justiție, contrară atitudinii aproape mioritice a lui Eminescu care, în perfecționismul lui, scrie cu patos fără a publica (înafara volumului de poezii alese de Maiorescu) absolut nimic – nu publică, nu cere, (pare-se) nu are nevoie. Rarele momente de compromis au loc atunci când cere posibilul surplus care ar rămâne din vânzarea volumelor. Gândindu-ne la el, poate că mitul geniului care moare în sărăcie și în mizerie are, drept substrat răspunzător, această modestie a omului conștient că umanitatea care cere fizic limitează posibilitățile de devenire artistică. Macedonski militează pentru artistul întreținut până în punctul în care devine insensibil la propriul ridicol. Societatea nu putea susține o etică financiară proprie literaturii. Moare în condiții de sărăcie, asemenea rivalului de la *Timpul*, căci Primul Război Mondial aduce cu sine doar consecințe dezastruoase în viața

artistului de pretutindeni.

BIBLIOGRAFIE

Eminescu, Mihai, *Opere. Volumul 16: Corespondența. Documentar*, coord. Dimitrie Vatamaniuc, editura Academiei, 1989.

Iliescu, Adriana, „Literatorul și publicul cititor” în *Literatorul*, Editura Pentru Literatură, 1968, pp. 36-42.

Lovinescu, Eugen, „Alexandru Macedonski” în *Scrieri 1*, ediție de Eugen Simion, Editura Pentru Literatură, 1969, pp. 272-283.

Macedonski, Alexandru, *Opere III. Publicistică Literatorul*, ediție alcătuită de Mircea Coloșenco, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă; Univers Enciclopedic, 2007.

Imagine: Carl Spitzweg – The Poor Poet (1837); Sursă: Wikiart